

๖๖ มีว่า ปรีดี พนมยงค์ จะเคยเป็นบุคคลที่ถูกป้ายสีด้วยข้อกล่าวหาอันหนักหน่วงรุนแรงมากที่สุดคนหนึ่งของประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ จนถึงกับเสียและสิ้นใจไม่ต่างคน

แต่ในปัจจุบัน ภาพลักษณ์ของปรีดี พนมยงค์ ได้ถูกชำระล้างเสียจนราวสะอาด พบไม่มีรอยมลทินใดๆเหลืออยู่ และกลายเป็นบุคคลที่นำเคารพยกย่องของสังคมไทยไปเสียได้ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งก็เพราะศิษยานุศิษย์และองค์กรต่างๆ ได้ร่วมกันถอดบทเรียนและเชิดชู ปรีดี พนมยงค์ จนมีลักษณะเป็นสถาบันไปแล้ว คนที่ครั้งหนึ่งเคยถูกกล่าวโจมตีผู้ก่อวินาศกรรมอย่างดุเดือดกลับกลายมาเป็นผู้นำหลักต้นให้กับปรีดี พนมยงค์ เป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องในระดับโลกเสียเอง

แต่ภาพลักษณ์ที่แปรเปลี่ยนของผู้นำการทหารมีความซับซ้อนซ่อนเงื่อนอยู่พอสมควร เพราะเกี่ยวโยงอยู่กับสถาบันอื่นๆ และค่านิยมที่โหดเหี้ยมของสังคมในปัจจุบันด้วย

ภาพลักษณ์ของผู้นำที่กล้าที่จะแปรไปตามวันเวลา และความเปลี่ยนแปลงของสังคม จากคำเป็นราวเช่นนี้ เป็นเรื่อง “ตลกดี” เรื่องหนึ่งของประวัติศาสตร์ในแง่ที่ว่าชวนให้รอดพ้นจากการตกเป็นจำเลยไปในหลายๆ คดี

อย่างไรก็ตาม “ตลกดี” เรื่องนี้ ก่อให้เกิด “ตลกร้าย” เรื่องอื่นๆ ตามมา เพราะการแปรเปลี่ยนสถานะกลายเป็นผู้สั่งสมยกย่องบูชานั้น ทำให้ภาพลักษณ์ หรือการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับปรีดี พนมยงค์ ดูราวสะอาดและบริสุทธิ์เกินจริง ความขัดแย้งและบาดแผลที่ครั้งหนึ่งปรีดี พนมยงค์ และคณะราษฎรได้ร่วมกันก่อขึ้นกับสถาบันสำคัญ กลับถูกสิ่งเลือนและกลืนหายไปไม่ระหว่างทางเดินของประวัติศาสตร์

จากปรีดีพุ่ม ที่มีอุดมการณ์ อุดมคติ และวิสัยทัศน์ที่มุ่งไปด้วยไฟแห่งการเปลี่ยนแปลงเพื่อการมีชีวิตอยู่อย่างเท่าเทียม เสมอภาคของราษฎร และไม่มีสิ่งใดที่เรียกว่า กลาหมมาเป็นปรีดีในช่วงวัยตอนปลายของชีวิต ผู้ซึ่งจงรักภักดี และคอยปกป้องคุ้มครองสถาบันหลักของประเทศไทยเอาไว้

จากผู้ที่เรียงถูกก่อนหน้าในปี 2475 กลายเป็นบุคคลที่มีอุดมการณ์แข็งที่ว่าช่วยอดแรงแคว้นคึกในการเผชิญกับความคาดหวังของสังคม

ซึ่งทั้งสองคดียังคงเป็นเรื่องที่กล่าวด้วยการสถาปนาบุคคลสำคัญแห่งชาติ ที่ใครก็ตามจะได้รับการยกย่องก็ต่อเมื่อเขาหรือเธอผู้นั้นเป็น

ปรีดี พนมยงค์ กับการเล่นตลกของประวัติศาสตร์

“การจั่ววางภาพลักษณ์ของปรีดี พนมยงค์
ไว้ภายใต้บริบทของปัจจุบันที่เข้าได้กับ
ทุกสถาบัน และทำให้ปรีดีสะอาดเกินจริงนั้น
ดูไปก็แห้งแล้งและไม่ให้แรงคลอ
ซ้ำยังไม่อาจก่อให้เกิดการเรียนรู้อะไรขึ้นมาได้”

ผู้ปกครองสถาบันหลักของชาติเอาไว้ ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับส่วนกลางหรือรัฐ

เพราะฉะนั้นคนที่เชื่อว่า ประชาธิปไตยมีรากฐานมาจากการปฏิวัติ 2475 นั้น ก็ไม่มีความกระอักกระอ่วนใจแต่ประการใดทั้งสิ้นในการชื่นชมศรัทธาและร่วมงานว่าลึกถึงปรีดี พนมยงค์ นี่ไม่จำเป็น “ตลกร้าย” เรื่องหนึ่งของประวัติศาสตร์ เพราะปรีดี พนมยงค์ ไม่เคยมีเรียนนอกหลักสูตรใดๆ การเปลี่ยนแปลงได้กลายเป็น “ราชการ” (ที่ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลง) หรือ “รัฐบาลอย่างใด” ผู้รับใช้ประเทศชาติอย่างสุดกำลัง แม้ว่าจะถูกกล่าวหาจากฝ่ายตรงข้ามที่โหมอุปลารวมกันเพียงใดก็ตามหรือเป็นปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้ประนีประนอมผลประโยชน์ของกลุ่มการเมืองต่างๆ

ถือได้ว่าเป็นความสามารถอย่างหนึ่งของสังคมไทยที่สามารถกลืนกลายความบาดหมางและการไม่ลงรอยทางประวัติศาสตร์ไว้ด้วยความทำงานไม่แน่นอน สถานะเรื่องใดหรือความไม่ลงรอยใดที่ไม่สามารถรับซักรับเป็นส่วนหนึ่งได้ ก็ทำให้คนรอบข้างของประวัติศาสตร์และความทรงจำของสังคมไป

แต่บางทีอาจมีสิ่งหนึ่งความรุนแรง และอุดมการณ์ทางการเมืองของผู้นำประเทศและการบริหารราชการแผ่นดินและการเมือง และแม้ว่าภาพลักษณ์ที่ถูกหล่อเงาไปมาของผู้นำในอีกครึ่ง หากกลับไปอ่านแถลงการณ์ของคณะราษฎรฉบับที่ 1 (ที่คนคิดที่ปรากฏในแถลงการณ์ฉบับนี้ จะไม่ใช่ทั้งปรีดี พนมยงค์ หรือสังคมในเวลานั้น ปรีดี พนมยงค์ เป็นเพียงผู้นำกรเรียนรู้อย่าง)

และถ้าไปแล้ว เมื่อทบทวนของแถลงการณ์ฉบับนี้ใน อาจสามารถนำมาเปรียบเทียบกับคำประกาศอิสรภาพของสหราชอาณาจักรได้

เดียว เพราะในเวลานั้นแถลงการณ์ฉบับที่ 1 ก็ยังได้ว่าเป็น “คำประกาศอิสรภาพของคนหนึ่ง”

อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ได้เดินเฉยในความสำคัญของการเดินฉบับนี้ไปอย่างน่าเสียดาย และอิสรภาพที่ถูกประกาศในเวลานั้น ก็กลายเป็นเพียงวาทกรรมที่ไร้พลังจวบจน คนรุ่นหลังไม่เคยแม้แต่จะไปถึงคำประกาศอิสรภาพชนิดนี้และไม่รู้แม้กระทั่งว่ามีอยู่ด้วยและยังไม่อาจมีได้ในปัจจุบัน

วันที่ 11 พ.ค. เป็นวันคล้ายวันเกิดของสามัญชนที่มีเชื้อสายจีนอย่าง ปรีดี พนมยงค์ แม้จะเห็นว่าในชีวิตของคนๆ หนึ่งย่อมมีทั้งความสำเร็จและล้มเหลว การพูดถึงความสำเร็จอย่างฉาบฉวยหรือการยกย่องในความสามารถในมือผู้มากลายแล้วในทิวทัศน์ของรัฐบาลและสื่อมวลชนบางส่วนในปัจจุบัน

สิ่งที่น่าสนใจสำหรับการว่าลึกถึงท่านผู้นี้ หาใช่การกล่าวถึงความสำเร็จ หรือการยกย่องและทำให้สถานะทางประวัติศาสตร์ของเขาน่าเคารพและถูกผู้ใดมองหรือเสียจนกระทั่งสอดคล้องกับความนิยมในสถาบันหลักของประเทศ หากแต่จะเป็นการทบทวนถึงความล้มเหลวของท่านผู้นี้มากกว่า ซึ่งไม่น่าจะหาได้มากกว่าความสำเร็จ

สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะได้การมีชีวิตอยู่ของบุคคล หรือประวัติศาสตร์ คือ “บทเรียน” และการเรียนรู้ในความผิดพลาดที่ผิดพลาดของเขาน่าจะเป็นสาระสำคัญของปรีดี พนมยงค์ ย่อมได้บทเรียนอย่างมหาศาล ปรีดี พนมยงค์ เองก็ยอมรับถึงความผิดพลาดทางการเมืองหลายประการ ในชีวิตอันโศกโศกเศร้ากับนิยายของท่าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเดินปฏิวัติ 2475 การถอนกอง

นิติรัฐ แกะครีโยบายได้รัฐธรรมนูญ การปกครองท้องถิ่น การสหกรณ์ ฯลฯ จะเห็นได้ว่า หลายเรื่องเป็นการพลิกกลับตาลปัตรทางประวัติศาสตร์ หลายเรื่องไม่สามารถรักษาเอาไว้ได้ และหลายเรื่องเป็นความไม่ฝันที่มาก่อนกาล

บางทีคนรุ่นหลังอาจได้อะไรจากการมอง ปรีดี พนมยงค์ ในฐานะปัญญาชนนักปฏิวัติที่มีความมุ่งหวังถึงสิ่งที่ดีกว่า และพยายามเต็มความสามารถเพื่อให้ได้มาแต่ทว่าล้มเหลว

เพราะเงื่อนไขทางสังคมการเมืองและความอ่อนด้อยขาดประสบการณ์ หรือมองโลกในแง่ดีมากเกินไป มากกว่าที่จะเห็นปรีดี พนมยงค์ ถูกยกย่องอย่างกว้างขวาง โดยหน่วยงานของรัฐและองค์กรต่างๆ รวมทั้งตลาดที่ทำให้ผู้ก่อวินาศกรรมไม่ต่างไปจากคุณหญิงโมหรือชาวบ้านบางระจัน ซึ่งไม่มีพิธีมิถุนายนต่อสังคม และใครก็ได้สามารถหยิบฉวยไปใช้อย่างไม่เคอะเขิน

การจั่ววางภาพลักษณ์ของปรีดี พนมยงค์ ไว้ภายใต้บริบทของปัจจุบันที่เข้าได้กับทุกสถาบัน และทำให้ปรีดีสะอาดเกินจริงนั้น ดูไปก็แห้งแล้งและไม่ให้แรงคลอ ซ้ำยังไม่อาจก่อให้เกิดการเรียนรู้อะไรขึ้นมาได้ นอกจากก่อให้เกิดความยำเกรงที่จะหาญคิดเปลี่ยนแปลงสังคมที่ยุติธรรมและอำนาจที่จะมีอุดมการณ์ทางการเมืองใดๆ ในปัจจุบัน

ประเด็นไม่ใช่การเสนอให้เลิกว่าลึกอย่างที่บางคนเสนอให้เลิกว่าลึก 6 ตุลาคม 2519 หรือ 14 ตุลาคม 2516 เพราะเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ หากแต่ต้องสร้างวิถีสหภาพกรรมในการเสนอภาพลักษณ์ของปรีดี พนมยงค์ ให้ออกมาอย่างมีพลัง ก่อให้เกิดการเรียนรู้ เป็นบทเรียนราคาแพงให้กับคนรุ่นหลัง ไม่เป็นคำ เป็นชา

เพราะถึงที่สุดแล้วสงครามเวียดนามประวัติศาสตร์อันเกี่ยวข้องกับปรีดี พนมยงค์ ไม่ใช่สิ่งที่ยุติแล้ว ในทางตรงข้ามการต่อสู้เพื่อสถาปนาวาทกรรมทางประวัติศาสตร์ยุคใดยุคหนึ่ง ยังคงดำเนินอยู่อย่างเวียนเวียนและซ่อนเร้น

ประวัติศาสตร์อาจจะเล่นทั้งหลอกลวงและหลอกลวงได้รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร แต่ที่แน่ๆ ประวัติศาสตร์ได้สาระสำคัญปรีดี พนมยงค์ สะท้อนให้เห็นว่าไม่ใช่อุดมการณ์ของนักปฏิวัติผู้รักการเปลี่ยนแปลง ซึ่งก็คงเป็นสิ่งที่สะท้อนความกลัวกับสังคมไทยที่มีอำนาจและแบบอย่างที่ดีเยี่ยม

แรด บัซ นักเขียนนวนิยายไทย
และวารสารคดี